

UDK: 341.222
prethodno priopćenje
primljen 5. ožujka 2007.

Mr. sc. Zlatko Brkić,
asistent Pravnog fakulteta Sveučilišta u Mostaru

RAZGRANIČENJE EPIKONTINENTSKOGA POJASA IZMEĐU DRŽAVA

Epikontinentski pojas obuhvaća dio morskoga dna i podzemlja u kojemu obalna država uživa određena suverena prava. Razgraničenje morskih prostora između država predstavlja jedno od najsloženijih pitanja suvremenoga međunarodnog prava. Autor u radu obrađuje razgraničenja epikontinentskog pojasa između država, pokušavajući pružiti kritički osvrt na povijesni razvoj, usvojena načela i pravila međunarodnog prava, kao i nacionalne propise, koji se odnose na razgraničenje epikontinentskog pojasa između država. Posebice je razmatrano razgraničenje epikontinentskog pojasa Republike Hrvatske sa susjednim državama.

Ključne riječi: epikontinetski pojas, razgraničenje, načela, nacionalni propisi

Uvod

Razgraničenje¹ (e. *delimitation*, f. *délimitation*) je jedno od najsloženijih i najvažnijih pitanja u međunarodnome pravu. Dokaz za to su brojni sporovi između država koji se vrlo često odnose upravo na razgraničenje. Sav prostor² na Zemlji se može uvjetno podijeliti na dva dijela; na dio koji potpada pod isključivu vlast država i na dio koji nije ni pod čijom isključivom vlasti. Danas u dio koji ne potpada ni pod čiju isključivu vlast ubrajamo otvoreno more i *terra nullius*, tj. dijelove kopna koji nisu ničiji³, kao i Zonu i Antarktik, koji su pod posebnim međunarodnopravnim režimom koji isključuje isključivu vlast bilo koje države. Državno područje obuhvaća trodimenzionalan prostor, tj. površinu kopna i mora, ali i njihovo podzemlje, kao i zračni prostor iznad kopnenih i morskih područja država. Zbog toga državna granica nije crta, već

1) Razgraničenje ili delimitacija je određivanje u međunarodnome ugovoru, presudi međunarodnog suda ili arbitražnoj odluci one crte na kojoj se sastaju odnosno dodiruju državna područja dvaju država. Ovo određivanje se vrši opisivanjem toka te crte, riječima i (ili) povlačenjem crte na geografskoj karti, radi čega je ta geografska karta prilog ugovora, odnosno dokumenta koji sadrži razgraničenje. Demarkacija slijedi nakon delimitacije i predstavlja povlačenje crta na terenu, koje obično obavlja mješovita komisija dviju susjednih država ili međunarodna komisija. Vidi: V. IBLER, *Rječnik međunarodnog javnog prava*, Zagreb, 1987., str. 272-273.

2) Pod prostorom razumijevamo kopno, zrak, more i podzemlje.

3) Zbog stalnoga proširivanja državnih granica danas je vrlo teško pronaći dio kopna za koji bismo mogli tvrditi da je ničiji.

ploha koja razgraničava ne samo površinu kopnenih i morskih prostora već i njihovo podzemlje i zračni prostor iznad njih.⁴

Poseban problem predstavljaju morski prostori koji ne spadaju u klasično shvaćanje državnoga područja, jer na njima obalne države ne uživaju suverenost, već samo suverena prava i jurisdikciju, kao i pravo nadzora. Ovdje se, naravno, radi o epikontinentskom i gospodarskom pojasu, kao i vanjskom morskom pojasu. Upravo zbog toga državnu granicu na moru predstavlja vanjska granica teritorijalnoga mora, pa se granice ostalih morskih prostora ne smatraju državnim granicama na moru. Iz ove činjenice ne bismo smjeli izvući pogrešan zaključak glede važnosti granica tih prostora za obalne države, za što nam međudržavni sporovi pružaju obilje dokaza.

Općenita podjela državnih granica je na "prirodne" i "umjetne". Za razliku od umjetnih granica, prirodne granice se upiru na neki prirodni oblik tla, kao što je npr. planinski masiv, zbog čega državna granica onda slijedi njegovo prirodno protezanje.⁵ Iako se ova vrsta granica pretežito povlačila na kopnu, bilo je pokušaja da se ona primijeni i na moru, i to baš na epikontinentski pojas. Ovdje mislimo na geomorfološki kriterij za utvrđivanje vanjske granice epikontinentskoga pojasa, koji je vodio računa o fizikalnoj i geološkoj strukturi morskoga dna.⁶ Usvajanjem Konvencije o pravu mora iz 1982. (u daljnjem tekstu Konvencija iz 1982.) kojom je proširena granica epikontinentskoga pojasa na 200 morskih milja, čime se njegova granica poklapa s granicom gospodarskoga pojasa, geomorfološki kriterij je ostao u primjeni samo glede tzv. vanjskoga epikontinentskoga pojasa, tj. onoga njegova dijela koji se prostire izvan granice od 200 morskih milja.

Umjetne granice se, za razliku od prirodnih granica, moraju uvijek precizno utvrditi u međunarodnome ugovoru, zbog čega se često i nazivaju ugovornim (konvencionalnim) granicama.⁷

Iako se granice na moru utvrđuju jednostranim aktom obalne države, njihova valjanost, u odnosu na druge države, ne ovisi samo od volje obalne države, već od toga jesu li te granice ustanovljene u skladu s međunarodnim pravom ili postignutim među-

4) Iako se često u znanstvenim raspravama, kao i u međunarodnim instrumentima, spominje samo granična crta, druga dimenzija te plohe se podrazumijeva. Poblize: V. Đ. DEGAN, *Međunarodno pravo*, Rijeka, 2000., str. 563.

5) Prihvaćanjem prirodnih granica kao državnih olakšano je postizanje suglasnosti između susjednih država glede njihova razgraničenja. Međutim, to ne znači da su time izbjegnuti sporovi između država, već upravo suprotno. Bez obzira o kojoj se vrsti prirodne granice radi, potrebno je da se i takve granice precizno utvrde i opišu u ugovorima o razgraničenju, kao i zemljovidima krupnih mjerila kao dijelu tih ugovora. Vidi poblize: *Ibid.*, str. 564-565.

6) Upravo je Međunarodni sud prvi u presudi iz 1969., u sporu o *Epikontinentskome pojasu u Sjevernom moru*, naveo da se kod razgraničenja epikontinentskoga pojasa treba uzeti u obzir fizikalnu i geološku strukturu područja toga pojasa. Ipak, on je u svojim kasnijim presudama, primjerice s presudom iz 1982., u sporu o *Epikontinentskom pojasu između Libije i Tunisa*, ovaj kriterij u potpunosti zabacio, dok je u presudi iz 1985., u sporu o *Epikontinentskome pojasu između Libije i Malte*, naveo da je zbog prostornoga preklapanja epikontinentskoga i gospodarskoga pojasa potrebno veću važnost dati upravo kriteriju udaljenosti. O tome više: V. Đ. DEGAN, *Međunarodno pravo mora u miru i u oružanim sukobima*, Rijeka, 2002., str. 258-259.

7) Postoje, naravno, i druge podjele državnih granica. Tako se ponekad pojam prirodnih granica koristi u drukčijem značenju, tj. kao granica koja osigurava vojnu prednost u slučaju napada ili obrane. Poseban slučaj su tzv. povijesne granice, koje Andrassy definira kao pojam međunarodne politike i diplomacije. Povijesne granice predstavljaju objekt želja pojedinih država kojima one teže u ostvarenju političkih zahtjeva koji se upiru na činjenicu i opravdavaju okolnošću da je takva granica u bližoj ili daljnjoj prošlosti postojala. Prema: J. ANDRASSY, *Međunarodno pravo*, Zagreb, 1978., str. 143.

narodnim sporazumom.⁸ Razgraničenje između država na moru, zavisno od položaja njihovih obala, može imati dva pojavna oblika. Prvi oblik je, u slučaju da zajednička kopnena granica izbija na istoj obali, bočno (lateralno) razgraničenje, a drugi oblik razgraničenja je između država čije se obale nalaze jedna naspram drugoj, tj. sučelice, dok se njihove kopnene granice ne dodiruju.⁹

Pitanje razgraničenja na moru sve do sredine XX. stoljeća nije izazivalo sporove između država. Razlog je postojanje maloga broja pravnih režima na moru (unutrašnje morske vode, teritorijalno more i otvoreno more), kao i relativno mala širina teritorijalnoga mora, između 3 i 6 morskih milja, zbog čega je otvoreno more obuhvaćalo najveći dio morskih prostora. Zbog navedenih okolnosti države su najčešće jednostranim aktima utvrđivale granice državne vlasti nad prostorima otvorenoga mora.¹⁰ Međutim, umnažanjem pravnih režima na morskim prostorima i njihovim prostornim širenjem ovo stanje se radikalno promijenilo.¹¹ Dok je u prošlosti vrlo rijetko dolazilo do dodira između granica državnih vlasti na moru između susjednih država, danas se to redovito događa pošto veoma mali broj obalnih država ima izlaz na široka morska prostranstva, tj. samo kod nekih država se njihova obala nalazi na rubovima kontinenta koji omogućuju da protegnu svoj gospodarski, odnosno epikontinentski pojas, do krajnjih granica.¹²

1. Pravna načela o razgraničenju na moru

1.1. Načelo akcesornosti mora

Načelo akcesornosti (pripadnosti, pertinencije) mora je temeljno načelo međunarodnoga prava mora. To je potvrđeno u više presuda međunarodnih sudskih i arbitražnih tribunala.¹³ More je, kao i zračni prostor iznad njega, samo pripadnost kopna i kao

8) Vidi: V. BARIĆ-PUDNA, *Razgraničenje morskih i podmorskih prostora Republike Hrvatske*, Pomorski zbornik, 33, Rijeka, 1995., str. 80.

9) Poseban slučaj predstavljalo bi npr. razgraničenje u nekom velikome zaljevu u kojemu obale imaju dvije ili više država, pri kojemu bi ono imalo značajke oba navedena oblika; ono bliže obali imalo bi značajke bočnoga razgraničenja, dok bi razgraničenje na većim udaljenostima imalo značajke razgraničenja između obala koje leže sučelice. Poblje: V. Đ. DEGAN, *Pravna načela o razgraničenjima morskih prostora temeljena na konvencijama i sudskoj praksi*, Zbornik Pravnog fakulteta u Splitu, 35, br. 3-4 (51-52), Split, 1998., str. 706.

10) Tada se, osim u slučajevima kod bočnoga razgraničenja, kao i u vrlo uskim tjesnacima, i nije radilo u preciznome smislu o razgraničenju, jer se ono nije vršilo u odnosu na prostor vlasti susjedne države na moru, zbog toga što se granice njihovih državnih vlasti nisu uopće dodirivale. Vidi: V. Đ. DEGAN, *O granicama na prostorima mora, morskog dna i podzemlja*, Uporedno pomorsko pravo, 33, br. 131-132, Zagreb, 1991., str. 178.

11) Tome su umnogome pridonijela rješenja usvojena u Konvenciji iz 1982. Njome je državama omogućeno da jednostrano protegnu granicu teritorijalnoga mora na 12 morskih milja od polaznih crta, vanjskog morskog pojasa na 24 morske milje, a gospodarskog i epikontinentskoga pojasa na 200 morskih milja, s tim da je obalnim državama omogućeno da pod određenim uvjetima prošire granice epikontinentskoga pojasa do čak 350 morskih milja od polaznih crta.

12) I kod ove vrste država javlja se problem bočnoga razgraničenja na velikim udaljenostima od obale. Danas samo pojedine otočne države koje su okružene oceanima imaju mogućnost da jednostrano odrede krajnju granicu gospodarskoga pojasa nad dijelovima otvorenoga mora, a da pri tome ne vrše razgraničenje s drugim državama. *Ibid.*, str. 179.

13) Već je u prvoj presudi koja se odnosila na razgraničenje na moru, u sporu *Grisbadarna* između Norveške i Švedske, koju je donio Stalni arbitražni sud 23. listopada 1909., izričito navedeno da *morski prostor*

sporedna stvar uvijek slijedi pravnu sudbinu glavne stvari, tj. kopna. Zbog toga se mor-ski, kao i zračni prostor ne može samostalno, tj. neovisno od kopna, stjecati ili otuđivati. Države stječu pravni naslov na morske prostore samo zbog činjenice posjedovanja ko-pna koje izlazi na more, tj. obale, što znači da neobalne države nemaju taj pravni naslov, iz čega proistječe pravna neutemeljenost njihovih zahtjeva za morskim prostorima. Sa-mim stjecanjem obale, kao dijela državnoga područja, obalna država stječe *ipso iure* i teritorijalno more, kao i unutrašnje morske vode i epikontinentni pojas. Zbog toga za vršenje suverenosti ili suverenih prava nad ovim morskim prostorima nije potrebna stvarna ili fiktivna okupacija, odnosno bilo kakav izričiti proglas.

Prava nad morem postoje samo zbog suverenosti obalne države nad svojim ko-pnom, odnosno obalom, zbog čega ta prava nisu primarna ili autonomna, već su supsi-dijarna ili izvedena prava.¹⁴

Načelo akcesornosti potvrđeno je čl. 1. Konvencije o teritorijalnom moru i vanj-skom pojasu iz 1958., kao i čl. 2. Konvencije iz 1982. I prije navedenih kodifikacija me-dunarodnoga prava mora, još dok je ova norma bila dio općeg običajnog međunarod-nog prava, ona je bila norma pozitivnog međunarodnog prava.¹⁵

1.2. Načelo *uti possidetis*

U dosadašnjoj praksi država glede njihovoga razgraničenja na kopnu ustanovljena su određena načela, od kojih posebno mjesto zauzima načelo *uti possidetis*.¹⁶ Primjena ovoga načela počela je u XIX. stoljeću¹⁷ u Južnoj Americi, a zatim i Srednjoj Americi tijekom osamostaljivanja bivših kolonijalnih posjeda. Naravno, u XX. stoljeću, kada je dekolonizacija zahvatila i Afriku, ovo načelo je također poslužilo za kopnena razgrani-čenja između novostvorenih država.¹⁸ Načelo se u međunarodnome pravu primjenju-

čini neophodnu pripadnost kopnenoga područja. (Cf., *Reports of International Arbitral Awards*, United Na-tions, vol. XI, p. 159.). I u nizu presuda Međunarodnog suda potvrđeno je i razrađeno bit načelo akcesornosti mora. Tako je Međunarodni sud, u presudi od 20. veljače 1969. o *Epikontinentnskome pojasu u Sjevernom moru*, ustvrdio da *kopno dominira morem* (I.C.J. Reports 1969, p. 52. par. 96.), a u presudi o *Anglo-norveškom ribolovu*, od 18. prosinca 1951., Međunarodni sud je bio izričit: *kopno je ono koje obalnoj državi daje pravo na morske vode koje oplakuju njezine obale* (I.C.J. Reports 1951, p. 133.). Vidi pobliže: V. Đ. DEGAN, *Međunarod-no pravo mora u miru i oružanim sukobima*, Rijeka, 2002., str. 254-255.

14) Vidi: K. TURKALJ, *Razgraničenje teritorijalnoga mora između Hrvatske i Slovenije u sjevernom Jadranu (Piranski zaljev)*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 51, br. 5, Zagreb, 2001., str. 943.

15) Ibler za načelo akcesornosti, svrstavajući ga u *ius cogens* kao najstariji temelj za sve pravne režime na moru, osim otvorenoga mora i zajedničke baštine čovječanstva, tvrdi da je ono zapravo *krovna* norma, istodobno i početna i temeljna norma za sva navedena morska područja. Vidi: V. IBLER, *Ius cogens i pravo mora*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 51, br. 5, Zagreb, 2001., str. 822-824.

16) *Uti possidetis* u prijevodu s latinskog glasi: "Kao što posjedujete... tako-misli se reći-treba i da osta-ne." Njegovo je podrijetlo iz rimskoga prava i predstavlja početne riječi iz najvažnijeg posjedovnog interdikta kojim je pretor zaštićivao posjed zemljišta protiv nedozvoljenoga smetanja. Njegovo općenito značenje u međunarodnome pravu je pravno priznanje faktičkog držanja vlasti na nekom području u određenom času, npr. u času rješenja nekoga spora ili sklapanja mirovnoga ugovora. Vidi: V. IBLER., *Rječnik međunarodnog javnog prava*, Zagreb, 1987., str. 332-333.

17) Moramo napomenuti da se načelo *uti possidetis* prvi put u međunarodnom pravu pojavilo već u XVIII. stoljeću, ali s drukčijim značenjem od današnjeg. Tada se ono primjenjivalo u okviru ratnoga prava, kao sustav konsolidiranja faktičkoga stanja teritorijalnih promjena nakon neprijateljstava, ako se zaraćene strane nisu drukčije sporazumjele. Iscrpno: M. SERŠIĆ, *Načelo uti possidetis u međunarodnom pravu*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 53, br. 2, Zagreb, 2003., str. 310.

18) U ovim kopnenim razgraničenjima između novostvorenih država one su kao svoje državne granice

je u slučajevima teritorijalnih promjena koje nastaju u sukcesiji država. Ukoliko države slijednice ne postignu drukčiji sporazum, crta razgraničenja koja je bila na snazi na datum sukcesije u državi prethodnici između tih teritorijalnih cjelina (koje su sada stekle neovisnost) postaje njihova granica prema međunarodnom pravu. Primjena ovoga načela odnosi se i na vanjske državne granice država slijednica s područjima susjednih, već postojećih država.¹⁹

Prihvaćajući stajalište da je primjena načela *uti possidetis*, kao dijela općega međunarodnog prava, na kopnena razgraničenja nedvojbeni,²⁰ zanima nas mogućnost primjene ovoga načela i na razgraničenje na moru. Stajališta teoretičara glede ovoga pitanja su još uvijek podijeljena. Primjena načela *uti possidetis* na razgraničenje morskih prostora za razliku od kopnenoga razgraničenja suočena je i s nekim objektivnim poteškoćama, koje se ogledaju u činjenici da na moru nije moguće da se granice upiru na neke prirodne oblike, izuzev spomenute geomorfološke granice. Protivnici primjene načela *uti possidetis* ističu neprikladnost primjene ovoga načela na granice na moru zbog nemogućnosti okupacije morskih prostora. Oni, međutim, previđaju činjenicu da je more uvijek samo pripadnost kopna, i da je zapravo posjedovanje kopna, tj. morske obale, ono što obalnim državama daje pravo na more koje se prostire uz njezinu obalu.²¹ Pri nastanku novih država, ukoliko je središnja vlast države prethodnice sklopila sporazume o razgraničenju na moru sa susjednim državama, ti sporazumi obvezuju i novu obalnu državu slijednicu, kao i treću državu koja je stranka tih sporazuma.²²

Degan drži da bi načelo *uti possidetis* moglo poslužiti kao kriterij kod rješavanja sporova o bočnim (lateralnim) granicama teritorijalnoga mora između susjednih država.²³ Iako se u dosadašnjoj sudskoj i arbitražnoj praksi razgraničenja na moru primjena ovoga kriterija nije pokazala korisnom²⁴, ipak je, u sporu o razgraničenju na moru izme-

priznavale granice nekadašnjih kolonijalnih posjeda.

19) Vidi: V. Đ. DEGAN, *Međunarodno pravo*, Rijeka, 2000., str. 566.

20) Valja spomenuti i Mišljenje broj 3. Arbitražne komisije, ustanovljene od strane Europske zajednice u kolovozu 1991., u okviru Mirovne konferencije o Jugoslaviji. Poznata pod nazivom Badinterova komisija (po predsjedniku Robertu Badinteru), Arbitražna komisija je imala zadatak svojim mišljenjima riješiti sporna pravna pitanja kako bi se olakšalo postizanje mirnoga rješenja krize koja je donijela 15 mišljenja, je odgovorila na pitanje Srbije da li su interno zacrtane demarkacijske crte između Srbije i Hrvatske, kao i između Srbije i BiH, granice u smislu međunarodnoga javnog prava. Ona je potvrdila da je načelo *uti possidetis* načelo opće naravi povezano s fenomenom stjecanja neovisnosti, i da je kao takvo obvezatna osnova za sve moguće teritorijalne sporove koji mogu nastati između država slijednica bivše SFRJ. Primjenom načela *uti possidetis*, u slučaju nepostizanja drukčijeg sporazuma između novih država, sve vanjske i republičke granice unutar SFRJ postaju granice zaštićene međunarodnim pravom. U četvrtom dijelu Mišljenja broj 3. izričito je naglašeno da nikakve promjene postojećih granica i crta razgraničenja postignute silom ne mogu proizvesti pravne učinke.

21) Imajući u vidu ovu činjenicu, Seršić zaključuje da se primjena načela *uti possidetis* na morske granice ne čini nelogičnom. Prema: M. SERŠIĆ, *op. cit.*, str. 322.

22) Tako su Slovenija i Hrvatska naslijedile granicu teritorijalnoga mora u Tršćanskome zaljevu koja je ustanovljena između Italije i bivše SFRJ Osimskim sporazumom od 10. studenoga 1975. Isti slučaj je i s Rimskim sporazumom od 8. siječnja 1968. između Italije i bivše SFRJ, kojim su one razgraničile epikontinentske pojaseve, čije granice su naslijedile Hrvatska i Crna Gora. Vidi: V. Đ. DEGAN, *Pravna načela o razgraničenju morskih prostora temeljena na konvencijama i sudskoj praksi*, Zbornik Pravnog fakulteta u Splitu, 35, br. 3-4 (51-52), Split, 1998., str. 707-708.

23) Poblize: V. Đ. DEGAN, *Međunarodno pravo mora u miru i oružanim sukobima*, Rijeka, 2002., str. 259.

24) Razlog tomu treba tražiti prije svega u činjenici da je i u slučaju postojanja ugovora o razgraničenju između država prethodnica, takav ugovor nije određivao i morsku granicu. Npr. u sporu između Gvineje i

đu Gvineje Bisao i Senegela, arbitražnom presudom od 31. srpnja 1989. primijenjeno načelo *uti possidetis*.²⁵ I Međunarodni sud je u svojoj presudi od 11. rujna 1992., u sporu između El Salvadora i Hondurasa, načelno potvrdio primjenjivost načela *uti possidetis* na razgraničenje na moru.²⁶

Pri primjeni načela *uti possidetis* na razgraničenje, kako na kopnu tako i na moru, moramo imati u vidu da navedeno načelo nije *ius cogens*, već se radi o *ius dispositivum*.²⁷ U dispozitivna pravila međunarodnoga prava spadaju također i sva ugovorna pravila o razgraničenju morskih prostora.²⁸ Dispozitivni karakter navedenih pravila daje državama mogućnost da uvijek mogu slobodnim i zajedničkim sporazumom izvršiti izmjene postojećih granica, odnosno utvrditi njihovo novo razgraničenje.²⁹ To znači da države ovakvim sporazumom mogu uvijek otkloniti primjenu načela *uti possidetis* na njihovo razgraničenje, međutim, ukoliko izmjenu granica odbije samo jedna od susjednih država, dolazi do primjene načela *uti possidetis*.³⁰

Osim toga, pri primjeni načela *uti possidetis* moramo imati u vidu još neke važne elemente. Pravo na koje se poziva ovo načelo nije međunarodno, već unutarnje, ustav-

Gvineje Bissao arbitražni tribunal je presudom od 14. veljače 1985. na upit strana ustanovio da Konvencijom od 12. siječnja 1886. između Francuske i Portugala nije bila utvrđena granica na moru. *Ibid.* Slična je situacija i s federalnim državama, gdje u praksi nisu poznati slučajevi razgraničenja morskih prostora unutar takvih država između obalnih federalnih jedinica i drugih teritorijalnih cjelina. Upravo zbog nedostatka takvih akata o razgraničenju države prethodnice, nema ni primjene načela *uti possidetis* na razgraničenje morskih prostora između novih država sljednica, npr. Slovenije i Hrvatske. Vidi: V. Đ. DEGAN V, *Pravna načela o razgraničenju morskih prostora – temeljena na konvencijama i sudskoj praksi*, Zbornik Pravnog fakulteta u Splitu, 35, br. 3-4 (51-52), Split, 1998., str. 708.

25) Ovom arbitražnom presudom je priznata važnost Sporazuma o morskoj granici između Francuske i Portugala, nekadašnjih kolonijalnih upravitelja ovih država, sklopljenoga 26. travnja 1960. Ovaj Sporazum se odnosio samo na razgraničenje teritorijalnoga mora, vanjskoga i epikontinentskoga pojasa, pa se zbog toga njegovo razgraničenje ovom presudom nije odnosilo i na razgraničenje gospodarskoga pojasa. Tako: V. Đ. DEGAN, *Međunarodno pravo mora u miru i oružanim sukobima*, Rijeka, 2002., str. 260.

26) Unatoč prihvatanju načela *uti possidetis* na razgraničenje na moru od strane Međunarodnoga suda u ovome sporu, on ipak u konkretnome slučaju nije mogao biti primijenjen na razgraničenje u zaljevu Fonseca zbog nedostatka bilo kakvih administrativnih granica iz kolonijalnoga razdoblja na koje bi se moglo pozvati pri njegovoj primjeni. Vidi: M. SERŠIĆ, *op. cit.*, str. 322.

27) U teoriji prava podjela pravnih normi na stroge (kogentne) i disjunktivne vrši se s obzirom na stupanj slobode koje one ostavljaju svojim adresatima. Dok stroge (kogentne) pravne norme obvezuju na čvrsto određeno ponašanje, ne ostavljajući svojim adresatima bilo kakvu mogućnost za suprotno ponašanje, disjunktivne pravne norme uvijek ostavljaju obvezanim subjektima stanovitu mjeru slobodnoga ponašanje. Dispozitivne pravne norme, u kojima vlada načelo autonomije volje stranaka, spadaju u posebnu vrstu disjunktivnih pravnih normi. Vidi pobliže: N. VISKOVIĆ, *Država i pravo*, Zagreb, 1997., str. 159-161. *Ius cogens* je skup onih normi međunarodnoga prava, običajnih i ugovornih, što ih države ne mogu svojim sporazumom izmijeniti ili ne primijeniti, dok u *ius dispositivum* ubrajamo one norme međunarodnoga prava koje državama ostavljaju mogućnost sporazumnog uređenja odnosa na drugi način od onoga što određuje takva norma, pod uvjetom da se time ne krše kogentne norme međunarodnoga prava i ne vrijeđaju prava trećih država. Većina normi međunarodnoga prava spada u *ius dispositivum*. Vidi: V. IBLER, *op. cit.*, str. 117-118.

28) Tako: V. Đ. DEGAN, *op. cit.*, str. 252.

29) I Arbitražna komisija Konferencije o Jugoslaviji u drugome dijelu Mišljenja broj 3. izričito je potvrdila da se u konkretnom slučaju demarkacije između Hrvatske i Srbije ili između Srbije i BiH, ili između ostalih susjednih neovisnih država, mogu mijenjati jedino slobodnim i zajedničkim sporazumom.

30) Degan drži da time nije osigurana primjena načela *uti possidetis* na razgraničenje na moru. Primjeni ovoga načela daje sekundarni karakter u odnosu na načelo da je more samo akcesorij kopna. Zbog toga on poriče mogućnost primjene načela *uti possidetis* u slučaju, do sada nepoznatom u praksi, da je država prethodnica dodijelila sve morske prostore jednoj od svojih teritorijalnih cjelina do samo obale druge, ili ako je u praksi samo jedna od teritorijalnih cjelina obnašala vlast uz izričiti ili prešutni pristanak druge. *Ibid.*, str. 260.

no ili administrativno pravo države koja je posjedovala navedeno područje, dok je samo posjedovanje odnosnoga prostora trebalo da bude pravno, a ne efektivno.³¹

2. Razgraničenje epikontinentskoga pojasa u međunarodnim konvencijama

Već je Konvencija o epikontinentskome pojasu iz 1958. u čl. 6. sadržavala propise o razgraničenju epikontinentskoga pojasa:

1. *U slučaju kad isti epikontinentski pojas graniči s područjima dviju ili više država kojih obale leže sučelice, granica epikontinentskog pojasa između tih država određuje se sporazumom između njih. Ako sporazuma nema i ako posebne okolnosti ne opravdavaju drugu granicu, granica je crta sredine, kojoj je svaka točka jednako udaljena od najbližih točaka polaznih crta od kojih se mjeri širina teritorijalnoga mora svake pojedine države.*
2. *U slučaju kad isti epikontinentski pojas graniči s područjem dviju država koje međusobno graniče, granica epikontinentskog pojasa određuje se sporazumom između njih. Ako sporazuma nema i ako posebne okolnosti ne opravdavaju drugu granicu, granica se određuje primjenom načela jednake udaljenosti od najbližih točaka polaznih crta od kojih se mjeri širina teritorijalnog mora svake pojedine države.*
3. *Prilikom razgraničavanja epikontinentskoga pojasa svaka granična crta povučena u skladu s načelima spomenutim u stavcima 1. i 2. ovoga članka mora biti određena upućivanjem na karte i zemljopisne karakteristike, kakve postoje na određeni dan, i moraju se spomenuti čvrste i stalne prepoznatljive točke na kopnu.*³²

Iz navedenoga članka proizlazi da je prva obveza susjednih država pri razgraničenju epikontinentskoga pojasa, bilo da se radi o bočnome razgraničenju ili o razgraničenju država čije obale leže sučelice, povesti pregovore o tome i, po mogućnosti, postići sporazum o razgraničenju epikontinentskoga pojasa. Sporazum o razgraničenju je, u oba navedena slučaja razgraničenja epikontinentskoga pojasa, prvi i osnovni način razgraničenja epikontinentskoga pojasa.³³ Tek u slučaju nemogućnosti postizanja sporazu-

31) Primjena načela *uti possidetis* se do sada odnosila samo na slučajeve dekolonizacije i raspada federalne države, dok se na ostale načine stjecanja nezavisnosti, kao što je npr. odcepljenje, ono nije primjenjivalo. Vidi pobliže: V. CRNIĆ-GROTIĆ V., *Načelo uti possidetis u međunarodnom pravu*, Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci, 16, br. 2, Rijeka, 1995., str. 305-306.

32) Tekst ovoga članka nije dosljedan u svojemu izričaju. Dok se u st. 1. kod razgraničenja epikontinentskoga pojasa država čije obale leže sučelice govori o crti sredine kao granici, u st. 2. se kod bočnoga razgraničenja spominje crta jednake udaljenosti, dok je preostali tekst ovih stavaka istovjetan. Nama nije poznato da bi moglo postojati neko razlikovanje između crte sredine i jednake udaljenosti, jer se ovdje očito radi o sinonimima za isti pojam. Iz ovih razloga Degan zaključuje da ovdje uopće nisu bila potreban dva odvojena stavka. Tako: V. Đ. DEGAN, *op. cit.*, str. 291.

33) Iako bi se za odredbu koja upućuje stranke da razgraničenje izvrše sporazumom moglo kazati da je suvišna, jer su strane slobodne, zahvaljujući dispozitivnom karakteru pravila iz čl. 6. Konvencije o epikontinentskome pojasu, da razgraničenje uredi na drugi način, naglašavanje sporazuma ima svoju naročitu važnost, zbog činjenice da ostala pravila o razgraničenju iz čl. 6. nisu posve pouzdan vodič za rješavanje razgraničenja, zbog čega je sporazum najčešće najbolji put za utvrđivanje granice epikontinentskog pojasa. O tome vidi: Red. D. RUDOLF, *Epikontinentalni pojas*, Split, 1976., str. 96.

ma o razgraničenju dolazi u obzir primjena načela jednake udaljenosti (ekvidistance), odnosno crte sredine, ali pod uvjetom da posebne okolnosti ne opravdavaju primjenu neke druge granice.³⁴

Znači da primjenu crte sredine isključuje sporazum o razgraničenju ili postojanje posebnih okolnosti, na koje se države pozivaju. Ukoliko se susjedna ili susjedne države tome ne usprotive, svaka je obalna država ovlaštena jednostrano protegnuti svoj epikontinentski pojas do crte sredine.³⁵

Pitanje što su to posebne okolnosti i na koji način ih možemo utvrditi nije riješeno Konvencijom o epikontinentskom pojasu, osim što je Komisija za međunarodno pravo, u komentaru nacrtu odredaba o razgraničenju, kao ilustraciju navela svaku neobičnu konfiguraciju obale, te prisutnost otoka i plovnih putova.³⁶ Uzimajući u obzir riječi *posebne* i *opravdavaju*, mogli bismo razložno tumačiti da se izuzetak od primjene crte sredine ne može zahtijevati osim u slučaju kada bi jedna od stranaka, zahvaljujući neobičnoj zemljopisnoj konfiguraciji, primjenom crte sredine nepravično pretrpjela štetu.³⁷

Tijekom Treće konferencije UN o pravu mora pojavila su se dva oprečna stajališta glede razgraničenja epikontinentskog i gospodarskog pojasa. Jedno je bilo za primjenu načela jednake udaljenosti, koje se prije promicalo kao primarni kriterij razgraničenja, a drugo za primjenu načela pravičnosti, koje se pojavilo kasnije i tijekom vremena bilo sve više naglašavano. Načela pravičnosti kao kriterij razgraničenja epikontinentskoga pojasa pojavila su se u presudi Međunarodnoga suda od 20. veljače 1969. u sporu o *Epikontinentskom pojasu Sjevernom moru* između S. R. Njemačke i Danske i Nizozemske.

34) Za razliku od čl. 6. Konvencije o epikontinentskome pojasu, Konvencija o teritorijalnom moru i vanjskom pojasu u čl. 12(1), kojim uređuje razgraničenje teritorijalnoga mora, osim posebnih okolnosti, kao izuzetka od primjene crte sredine, navodi i historijski naslov (*e. historic title*, *f. titre historique*). Poznato je da je za nastanak nekoga historijskoga naslova potrebno protupravno miroljubivo vršenje vlasti nad nekim prostorom kroz duže vremensko razdoblje, tijekom kojega nije bilo prosvjeda drugih država. Pošto je epikontinentski pojas noviji institut međunarodnoga prava mora, za nastanak historijskoga naslova nije bilo nužno potrebnoga proteka vremena.

35) Dok je čl. 6. Konvencije o epikontinentskome pojasu propisana obveza pregovaranja prije jednostranoga pribjegavanja crti sredine kao razgraničenju epikontinentskoga pojasa kada su za to ispunjeni uvjeti, čl. 12(1). Konvencije o teritorijalnome moru i vanjskom pojasu ne predviđa nikakvu obvezu prethodnoga pregovaranja pri razgraničenju teritorijalnoga mora. Vidi: V. Đ. DEGAN V. Đ., *op. cit.*, str. 291. Meksiko je izričito odredio da se nijedan njihov morski pojas, uključujući i epikontinentski pojas, neće protezati preko crte sredine sa susjednom državom, osim ako se s tom državom drukčije ne dogovori. Također se neće priznati bilo koje jednostrano protezanje morskih pojaseva preko crte sredine od strane susjednih država, već će se tražiti pregovori s odnosnom državom da bi se postiglo prihvatljivo rješenje. *Federal Act relating to the Sea*, 8 January 1986., čl. 9., str. 2. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/MEX_1986_Act.pdf

36) Tako: D. RUDOLF, *Međunarodno pravo mora.*, Zagreb, 1985., str. 271.

Ističući da su odredbu o posebnim okolnostima zagovarale države koje su imale u vidu neku svoju vlastitu nepovoljnu situaciju, Andrassy razlikuje dvije skupine slučajeva kada bi moglo doći do primjene odredbe o posebnim okolnostima; a) prvu skupinu činili bi slučajevi posebne konfiguracije obale i otoka, gdje bi primjena crte sredine dovela do podjele kojom bi se jedna stranka smatrala oštećenom, jer dobiva manje nego kada bi konkretna konfiguracija bila nešto izmijenjena ili kada bi se jedan njezin element zanemario pri razgraničenju, b) drugu skupinu čine slučajevi kada jedna od strana tvrdi da je zemljopisna konfiguracija za nju nepovoljna i nepravedna, ali okolnosti koje se tu smatraju posebnim nisu takve da bi omogućile utvrđivanje granične crte bez posebnog sporazuma stranaka o načinu razgraničenja. Posebne okolnosti trebale bi predstavljati značajnu abnormalnost zemljopisne konfiguracije koja dovodi do oštećenja jedne od stranaka. Vidi pobliže: J. ANDRASSY, *Razgraničenje epikontinentalnog pojasa u Sjevernom moru*, Pomorski zbornik, 5, Zadar, 1967., str. 291-292.

37) Prema: Red. D. RUDOLF, *op. cit.*, str. 98.

Ova je presuda bila pogubna za primjenu čl. 6. Konvencije o epikontinentskome pojasu, odnosno načela crte jednake udaljenosti. Osim što je uvjerljivom pravnom argumentacijom ustanovio da načelo crte jednake udaljenosti iz čl. 6. nije preraslo u pravilo općega običajnog međunarodnog prava (*I.C.J. Reports*, p. 46, para. 81)³⁸, Sud je za metodu razgraničenja koja se temelji na crti jednake udaljenosti utvrdio da ona nije obvezatna ni na koji način (*ibid.*, p. 47, para. 82).³⁹ On je istakao da je načelo prema kojemu obalna država ima inherentno pravo na epikontinentski pojas, koji je prirodni produžetak njezina područja pod morem (*ibid.*, p. 23, para. 19), najtemeljnije od svih pravila koja se odnose na epikontinentski pojas, zbog čega razgraničenje epikontinentskoga pojasa nije raspodjela njegovih pravednih i pravičnih dijelova.⁴⁰ Glede razgraničenja epikontinentskog pojasa u Sjevernom moru Sud je uputio stranke na postizanje sporazuma u skladu s pravičnim načelima i uvažavajući sve odlučujuće okolnosti,⁴¹ ali bez preciziranja koja su to načela i njihov sadržaj.⁴²

Nakon ove presude sve su se države kojima crta jednake udaljenosti nije odgovarala za razgraničenje njihova epikontinentskoga pojasa pozivala na ta pravična načela.⁴³

38) Činjenice da je prema Konvenciji o epikontinentskome pojasu bilo dozvoljeno ulaganje rezervi i na čl. 6., koji je sadržavao načelo crte sredine, bila je odlučujuća za zaključak Suda da ono ne predstavlja običajno pravo (*I.C.J. Reports*, pp. 38-39, par 63). Vidi: DEGAN V. Đ., *op. cit.*, str. 316.

39) *Ibid.*, str. 292.

Sud je također zaključio da u nekim slučajevima razgraničenja primjena crte jednake udaljenosti može dovesti do neobičnih, nenormalnih i nerazumnih rezultata, zbog čega razlozi pravičnosti isključuju primjenu navedene metode jer ona neosporno dovodi do nepravdičnosti. Primjenom načela jednake udaljenosti se pojačava značenje svake nepravilnosti obale, koja se s udaljavanjem crte jednake udaljenosti od obale sve više povećavaju. Što je obala nepravilnija i udaljenija od prostora koji se razgraničavaju, primjena načela jednake udaljenosti dovodi do nerazumnijih rezultata. O tome pobliže: J. METELKO, *Ideje, načela i kriteriji prirodnog prava, pravde i pravičnosti u sporovima o razgraničenju nekih dijelova epikontinentalnog pojasa u Sjevernom moru pred Međunarodnim sudom u Haagu*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 32, br. 1-2, Zagreb, 1982., str. 99.

40) Tako: V. Đ. DEGAN, *op. cit.*, str. 321-322.

41) U pregovorima stranke trebaju uzeti u obzir opću konfiguraciju obale i svaku posebnu i neobičnu značajku, fizikalnu i geološku strukturu i prirodna bogatstva, razuman omjer između opsega epikontinentskoga pojasa i dužine glavnog smjera obala odnosnih država, kao i to kako je raspodijeljen epikontinentski pojas između susjednih država odnosno regije. Svaka stranka treba dobiti onaj dio epikontinentskoga pojasa koji je prirodno produženje njezina područja, a u slučaju preklapanja ovih prostora on se dijeli sporazumom, ili na jednake dijelove ako sporazuma nema. Prema: J. ANDRASSY, *Epikontinentalni pojas i međunarodno pravo (II)*, Međunarodni problemi, br. 1, Beograd, 1969., str. 87.

42) Komentirajući ovu presudu, Andrassy zaključuje da je, prema tumačenju čl. 6. Konvencije o epikontinentskome pojasu koje je u presudi usvojio Međunarodni sud, mnogo teže izvršiti razgraničenje ako dođe do bitnih razilaženja u gledanju stranka na konkretnu situaciju. Tako: J. ANDRASSY, *op. cit.*, str. 90. Sadržaj zaključuje da će, u svjetlu tadašnjih tendencija širenja nacionalnih jurisdikcija obalnih država na novim morskim prostorima, razgraničenje dobiti jednu novu dimenziju za koju su neprihvatljive i neodgovarajuće postojeće metode razgraničenja, jer će se raditi o razgraničenju ogromnih podmorskih prostora. Iz ovih razloga trebat će ustanoviti nove metode razgraničenja. Vidi: B. SAMBRAILO, *Presuda Međunarodnog suda o razgraničenju nekih dijelova kontinentalnog šelfa u Sjevernom moru (SR Njemačka c/a Danska i Holandija)*, Pomorski zbornik, 8, Rijeka, 1970., str. 492.

43) Različitosti između pristaša načela pravičnosti i načela crte jednake udaljenosti proistječu iz različitoga pravno-filozofskoga stajališta glede međunarodnoga prava, tj. normativističkoga shvaćanja i politički orijentiranog ili kontekstualnog shvaćanja međunarodnog prava. Normativističko shvaćanje pod međunarodnim pravom smatra sustav pravila koja služe sprečavanju sukoba i osiguranju sigurnosti nametanjem ograničenja državama, zbog čega se ono mora sastojati od jasnih i objektivnih pravila, kao što je u slučaju razgraničenja epikontinentskoga pojasa geometrijsko pravilo jednake udaljenosti. Nasuprot tomu, prema politički orijentiranom ili kontekstualnom shvaćanju funkcija međunarodnoga prava je da promiče i osigurava interese

Degan ističe da primjena pravičnih načela, kao navodnog dijela međunarodnog prava, zbog prevelike širine diskrecijske vlasti suca u odlučivanju, ne vodi pri razgraničenju na moru prema predvidljivim rezultatima.⁴⁴

Pravičnost, kao način na koji se može postići pravda, ima neposredne funkcije u odnosu na pravo, a to su: pravičnost *infra legem* (akcesorna pravičnost), kojoj sudac normalno pribjegava pri primjeni i za koju ne treba posebno ovlaštenje, i pravičnost *preater legem* kojoj sudac mora pribjeći pri popunjavanju utvrđenih pravnih praznina. Pravičnost o kojoj govorimo pri razgraničenju epikontinentskoga pojasa najviše se približava ovoj drugoj funkciji, *preater legem*.⁴⁵

Pitanje razgraničenja epikontinentskoga (i gospodarskoga) pojasa bilo je jedno od najsloženijih i najspornijih tijekom rada Treće konferencije UN o pravu mora. Četiri glavna elementa iz različitih prijedloga su se izdvojila tijekom rasprava:

- a) svako razgraničenje treba provesti sporazumom,
- b) treba uzeti u obzir sve relevantne (izraz pristaša pravičnih načela) ili posebne (izraz pristaša crte jednake udaljenosti) okolnosti,
- c) treba uputiti na pravičnost ili pravična načela, i
- d) treba uputiti na crtu jednake udaljenosti.⁴⁶

Konvencija iz 1982. u čl. 83. donosi sasvim novi propis o razgraničenju epikontinentskoga pojasa, koji je predstavljao neku vrstu kompromisa između ovih suprotstavljenih stajališta:⁴⁷

1. Razgraničenje epikontinentskoga pojasa između država čije obale leže sučelice ili međusobno graniče ostvaruje se sporazumom na temelju međunarodnog prava, kako je ono navedeno u članku 38. Statuta Međunarodnog suda, radi postizanja pravičnoga rješenja.
2. Ako se sporazum ne može postići u razumnom roku, zainteresirane će države pribjeći postupcima predviđenim u dijelu XV.
3. Dok se ne postigne sporazum predviđen u stavku 1., zainteresirane će države,

država na osnovu jednakosti, zbog čega se međunarodno pravo shvaća više kao stvaranje odluka, a ne kao sustav pravila. Na osnovu ovakvoga stajališta proistječe fleksibilniji pristup problemu razgraničenja epikontinentskoga pojasa i isticanje potrebe da se u svakoj situaciji utvrdi najprikladnija granica, za što je fleksibilno načelo pravičnosti najpogodnije. Vidi: J. METELKO, *op. cit.*, str. 113.

44) Tako: DEGAN V. Đ., *Razgraničenja morskih prostora u međunarodnoj sudskoj i arbitražnoj praksi*, Usporedno pomorsko pravo, br. 141-144, Zagreb, 1994., str. 50. Pored toga, Degan naglašava da izvan opovrgnutih načela "jednake udaljenosti - posebne okolnosti" nema drugih pravila mogućih za opću uporabu, primjenjivih na sve situacije razgraničenja morskih prostora. Vidi: V. Đ. DEGAN, *Sources of International Law*, The Hague, 1997., str. 169.

45) Vidi pobliže: V. Đ. DEGAN, *Kriteriji razgraničenja morskih prostranstava između država*, Usporedno pomorsko pravo i pomorska kupoprodaja, br. 100, Zagreb, 1983., str. 48-50.

46) Tako: J. METELKO, *Pravičnost i crta ekvidistancije u delimitacijskim odredbama na Trećoj konferenciji Ujedinjenih naroda o pravu mora*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 37, br. 1, Zagreb, 1987., str. 86-87.

47) Tijekom Treće konferencije o pravu mora bilo je više različitih prijedloga odredbi o razgraničenju epikontinentskoga (i gospodarskoga) pojasa. Tako je Nizozemska predložila razgraničenje sporazumom u skladu s načelima pravednosti, uzimajući u obzir sve relevantne okolnosti, s tim da se privremeno primjenjuje crta sredine, do postizanja sporazuma, dok su se Kenija i Tunis zalagale za sporazum u skladu s pravičnom crtom razgraničenja, s tim da crta sredine ne mora nužno biti jedina metoda razgraničenja. Više o ostalim prijedlozima vidi: M. D. EVANS, *Relevant Circumstances and Maritime Delimitation*, Oxford, 1989., str. 40. i J. METELKO, *op. cit.*, str. 83-90.

u duhu razumijevanja i suradnje, učiniti svaki napor kako bi zaključile privremene aranžmane praktične prirode i kako ne bi u tom prijelaznom razdoblju ugrozile ili omele postizanje konačnog sporazuma. Privremeni aranžmani neće štetiti konačnom razgraničenju.

4. *Kada između zainteresiranih država postoji sporazum koji je na snazi, pitanje u vezi s razgraničenjem epikontinentnog pojasa uređuje se u skladu s odredbama toga sporazuma.*⁴⁸

Formulacija pravila o razgraničenju epikontinentnog (i gospodarskog) pojasa predložena je od strane predsjednika Treće konferencije UN o pravu mora. T. B. Koha 28. kolovoza 1981., po kojemu je i dobila naziv "Kohova formula".⁴⁹

Za razliku od čl. 6. Konvencije o epikontinentnom pojasu, u čl. 83. Konvencije iz 1982. uopće se ne spominje crta sredine kao kriterij razgraničenja, kao ni posebne okolnosti. Prema čl. 83. Konvencije iz 1982. razgraničenje epikontinentnog pojasa se u oba slučaja, u slučaju kada obale leže sučelice ili međusobno graniče, mora ostvariti sporazumom, tako da nema mogućnosti da obalne države jednostrano protegnu epikontinentni pojas do crte jednake udaljenosti. Sporazum, dakle, predstavlja središnju točku u ovim odredbama o razgraničenju. Pitanje je kako postići sporazum o razgraničenju epikontinentnog pojasa, odnosno koja načela i pravila međunarodnog prava primijeniti pri sklapanju sporazuma. Pozivanje na primjenu međunarodnog prava, u skladu s čl. 38. Statuta Međunarodnog suda, pri sklapanju sporazuma o razgraničenju nema veću važnost bez preciznijeg određenja koja se to pravila i načela međunarodnog prava odnose na to razgraničenje.⁵⁰

Također je izbjegnuto izričito pozivanje na navedena pravična načela, već se jedino određuje da se treba postići pravično rješenje. Na pitanje koje je to pravično rješenje i kakve metode primijeniti da bi se do njega došlo, odredbe iz čl. 83. ne daju odgovor.⁵¹

Iz međunarodne sudske i arbitražne prakse glede razgraničenja epikontinentnih pojasa došlo se do određenih zaključaka o činjenicama i okolnostima koje sudovi uzimaju u obzir pri razgraničenju. Može se izdvojiti sljedeće:

- 1) strane prije svega trebaju pokušati da postignu sporazum na načelima pravičnosti,
- 2) jednostrano određenje nije ni u kojim okolnostima prihvatljivo,

48) Konvencija iz 1982. u čl. 74. sadrži istovjetne odredbe, kao one iz čl. 83. o razgraničenju epikontinentnog pojasa, ali u čl. 74. ne postoji razlikovanje između država koje graniče i onih čije obale leže sučelice.

49) Ocjenjujući usvojene odredbe čl. 74. i čl. 83. Metelko navodi da se iz ovih odredaba ne može izvući ma kakvo pozitivno značenje, odnosno da one ne daju ma kakvu materijalnu smjernicu za rješavanje problema razgraničenja. Prema njegovu mišljenju usvojena "Kohova formula" pruža mogućnost da je se shvati kao praznu posudu u koju će se ulijevati, ovisno od shvaćanja onoga koji ga primjenjuje, različit sadržaj pri rješavanju svakog pojedinog konkretnog slučaja. Vidi: J. METELKO, *op. cit.*, str. 91.

50) Degan ističe mogućnost da pozivanje na čl. 38. Statuta Međunarodnog suda neki arbitražni ili sudbeni organ protumači kao ovlaštenje da odlučuje *ex aequo et bono*, ukoliko on ustanovi da niti jedan izvor iz st. 1. čl. 38. Statuta Međunarodnog suda ne pruža odgovarajuće pravilo. Vidi pobliže: V. Đ. DEGAN, *Međunarodno pravo mora u miru i oružanim sukobima*, Rijeka, 2002., str. 298.

51) Dosadašnja međunarodna sudska i arbitražna praksa glede razgraničenje morskih prostora usvojila je krajnje neodređen pojam pravičnosti koji je utemeljen na pristupu usmjerenom prema rezultatu, tako da ni ona ne određuje izričito pozitivno sadržaj pravičnih načela, pravičnoga rješenja i točnoga smisla pravičnosti u razgraničenju morskih prostora. Vidi: J. METELKO, *Pravičnost u slučaju razgraničenja epikontinentnog pojasa između država koje leže sučelice*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 38, br. 4, Zagreb, 1988., str. 528.

- 3) u svakom konkretnom slučaju mora se naročita pozornost dati cjelokupnome zemljopisnom kontekstu,
- 4) glede država u sporu temeljno je uzeti u obzir dužinu obale i njezinu konfiguraciju,
- 5) u prostorima u kojima između država u sporu dolazi do preklapanja epikontinentskoga pojasa, pretpostavlja se da pravična podjela takvih prostora predstavlja pravično rješenje,
- 6) ponašanje država u prošlosti glede spornih prostora,
- 7) postojanje prirodnih bogatstava i pristup do njih u spornim prostorima,
- 8) razmjernost između dužine obale i epikontinentskoga pojasa, kao test postignute pravičnosti rješenja,
- 9) do udaljenosti od 200 morskih milja geološki čimbenici nemaju veliku težinu, dok prirodno produženje nije čimbenik koji bi sam po sebi bio odlučan što predstavlja pravično rješenje,
- 10) razlika se mora povući između slučajeva kada je razgraničenje između država koje leže sučelice, gdje može postojati presumpcija u korist jednake udaljenosti, nasuprot država koje graniče, gdje se takva presumpcija ne pojavljuje i pravično rješenje zahtijeva razmatranje većega broja čimbenika,
- 11) relativni ekonomski položaj država u sporu neće uobičajeno biti pravno relevantan,
- 12) stupanj važnosti i težina koja će se dati svakom čimbeniku biti će različiti u svakom konkretnome slučaju.⁵²

Zbog nedostatka određenih ugovornih i običajnih propisa, kao što je slučaj s razgraničenjem epikontinentskoga pojasa, sudska praksa, s njezinim presedanima, postaje važan izvor međunarodnoga prava u oblasti razgraničenja, koji snažno utječe na kasnije ponašanje i stavove onih država s čijim se interesima poklapaju.⁵³

Sukob propisa Konvencije o epikontinentskom pojasu i Konvencije iz 1982. općenito je uređen čl. 311(1). Konvencije iz 1982. koji glasi:

"Između država stranaka, ova Konvencija ima prevagu nad Ženevskim konvencijama o pravu mora, od 29. travnja 1958."

Usvajanjem navedene odredbe Konvencija iz 1982. svrstana je u ugovore koji sadrže odredbe o rješavanju sukoba ugovora o istom predmetu.⁵⁴ Ovo u konkretnom slučaju primjene propisa o razgraničenju epikontinentskog pojasa znači da se između stranaka Konvencije iz 1982. primjenjuju njezini ugovorni propisi o razgraničenju, unatoč možebitnoj činjenici da su odnosne države stranke i Konvencije o epikontinentskom poja-

52) Vidi pobliže: J. O'BRIEN, *International law*, London – Sydney, 2001., str. 442-443.

53) Tako: V. Đ. DEGAN V. Đ., *Intervencija trećih država u sporovima iz prava mora*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 35, br. 2-3, Zagreb, 1985., str. 252.

54) U znanosti međunarodnoga prava se pitanje uzastopnih ugovora o istome predmetu pokušalo riješiti pomoću dviju metoda: subjektivnom, prema kojoj su svi ugovori izraz volje stranaka i moraju se poštivati, s tim da se postavlja pitanje prioriteta ugovora, a ne njihove valjanosti, i objektivnom, prema kojoj se ovaj sukob promatra u širem kontekstu sukoba pravnih normi, koji se rješavaju u skladu s poznatim maksimama o rješavanju sukoba pravnih normi: *lex superior derogat legi inferiori*, *lex posterior derogat legi priori* i *lex specialis derogat legi generali*. Vidi: V. CRNIĆ-GROTIĆ, *Pravo međunarodnih ugovora*, Rijeka, 2002., str. 84. Trenutno stanje u općem međunarodnome pravu zavisi od raznolikosti izvora, s time da se svakome od njih treba dati odgovarajuća težina, kao dokaz običajnog međunarodnog prava. I. BROWNLEE, *Principles of Public International Law*, Oxford, 1997., str. 214.

su. Međutim, time nije isključena primjena ugovornih propisa Konvencije o epikontinentskome pojasu između njezinih stranaka, pod uvjetom da one nisu postale stranke i Konvencije iz 1982.⁵⁵

3. Nacionalni propisi

Republika Hrvatska, kao i većina drugih država, u Pomorskom zakoniku nema posebni odredaba o razgraničenju epikontinentskoga pojasa. Tako su postupile i neke druge države, kao što su, primjerice, Južna Afrika, Švedska, Gana, Brazil.

Ostale države su se podijelile u dvije skupine. Prvu skupinu čine države koje su prihvatile čl. 83. Konvencije iz 1982., a drugu skupinu one koje usvajaju rješenje iz čl. 6. Konvencije o epikontinentskome pojasu.

U prvu skupinu spadaju npr.:

Antigva i Barbuda,⁵⁶

Cape Verde,⁵⁷

Sveta Lucija,⁵⁸

Sejšeli,⁵⁹

55) Ovo stajalište je u skladu s čl. 30. Bečke konvencije o pravu međunarodnih ugovora iz 1969. (Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 16/93), koji u st. 3. i 4. određuje:

"3. Ako su sve stranke prijašnjega ugovora također i stranke kasnijeg ugovora, a da prijašnji ugovor nije prestao niti je njegova primjena suspendirana na temelju čl. 59. (člankom 59. uređuje se prestanak i suspenzija primjene ugovora prouzročeni sklapanjem kasnijeg ugovora, o. a.), prijašnji se ugovor primjenjuje samo u onoj mjeri u kojoj su njegove odredbe kompatibilne s odredbama kasnijeg ugovora.

4. Ako sve stranke prijašnjeg ugovora nisu stranke kasnijeg ugovora: a) u odnosima između država stranaka obaju ugovora primjenjuje se pravilo izloženo u stavku 3;

56) Maritime Areas Act, 1982, Act No. 18 of 17 August 1982, čl. 6A., str. 3. U ovome članku, pod nazivom Razgraničenje epikontinentskoga pojasa u određenim slučajevima, utvrđeno je da će se, u slučaju kada je crta jednake udaljenosti između Antigve i Barbuda i stranih država manja od 200 morskih milja od najbliže točke polazne crte, razgraničenje postići sporazumom na temelju međunarodnoga prava kako bi se postiglo pravično rješenje. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/ATG_1982_18.pdf

57) Law No. 60/IV/92 of 21 December 1992, čl. 29., str. 6. Ovim člankom je propisano da će se, u slučaju kada se vanjske granice gospodarskog ili epikontinentskoga pojasa Cape Verdea podudaraju s dijelom gospodarskog ili epikontinentskoga pojasa susjedne države, morska granica utvrditi sporazumom putem pregovorima s konkretnom državom, u skladu s primjenjivim međunarodnim pravom. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/CPV_1992_Law.pdf

58) Maritime Areas Act, No. 6 of 18 July 1984, čl. 9., str. 2-3. Stavkom 1(a). čl. 9. propisano je da će se, u slučaju kada je crta jednake udaljenosti između Svete Lucije i susjedne države manja od 200 morskih milja od najbliže točke polazne crte teritorijalnoga mora, razgraničenje epikontinentskoga pojasa utvrditi sporazumom između Svete Lucije i susjedne države na osnovu međunarodnoga prava da bi se postiglo pravično rješenje. Stavkom 2. se potvrđuje da će Sveta Lucija, u svakom slučaju ako se sporazum takve vrste ne može postići, koristiti sva sredstva postupaka osigurana međunarodnim pravom (a ne samo dijelom XV. Konvencije iz 1982., o. a.) za rješenje bilo kojega spora. Stavkom 3. se propisuje da će, u slučaju nepostojanja drukčijega privremenoga aranžmana, crta jednake udaljenosti između Svete Lucije i susjedne države biti vanjska granica epikontinentskoga pojasa. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/LCA_1984_Act.pdf

59) Maritime Zones Act 1999, Act No. 2 of 1999, čl. 13(1), str. 4. Prema navedenoj odredbi, razgraničenje epikontinentskog (i gospodarskog) pojasa sa susjednim državama se utvrđuje međusobnim sporazumom, a u slučaju njegova nepostojanja, u skladu s međunarodnim pravom. Zanimljivo je da ovdje nema izričitog spominjanja pravičnog rješenja. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/SYC_1999_Act2.pdf

Bugarska,⁶⁰
 Kina,⁶¹
 Sveti Kristofer i Nevis,⁶²
 Jamajka,⁶³
 Belize.⁶⁴

Neke od ovih država, u okviru odredaba o razgraničenju epikontinentskog (i gospodarskog) pojasa, daju ovlasti nositeljima izvršne vlasti, predsjedniku ili ministrima, da svojim odlukama objavljenim u službenim listovima pobliže odrede koji dijelovi morskih prostora na osnovu postignutih sporazuma ili privremenih aranžmana čine ili ne čine njihov epikontinentski (i gospodarski) pojas. Takve odredbe imaju, primjerice: Sejšeli,⁶⁵ Sveta Lucija,⁶⁶ Sveti Kristofer i Nevis⁶⁷ i Solomosko otočje.⁶⁸

Druga skupinu država, pridržavajući se čl. 6. Konvencije o epikontinentskome pojasu, u svojim aktima određuje da se vanjska granica epikontinentskoga pojasa, u slučaju nepostojanja sporazuma sa susjednim državama, prostire do crte jednake udaljenosti, odnosno crte sredine. Tako su postupili:

Ujedinjeni Arapski Emirati,⁶⁹
 Iran,⁷⁰
 Katar,⁷¹

60) Maritime Space, Inland Waterways and Ports Act of the Republic of Bulgaria, 28 January 2000, čl.41., str. 9. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/BGR_2000_Act-.PDF

61) Exclusive Economic Zone and Continental Shelf Act of 26 June 1998, čl. 2. st. 3., str. 1. Navedenom odredbom se utvrđuje da će se protivni zahtjevi glede epikontinentskog (i gospodarskog) pojasa između Kine i susjednih obalnih država dogovoriti na osnovu međunarodnoga prava i u skladu s načelom jednakosti, putem sporazuma o razgraničenju prostora na koje se odnose ti zahtjevi. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/chn_1998_eez_act.pdf

62) The Maritime Areas Act, 1984 (Act No. 3 of 30 August 1984), čl. 9., str. 4. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/KNA_1984_Act.pdf

63) Maritime Areas Act of 1996, čl. 21(4), str. 10. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/JAM_1996_Act.pdf

64) Maritime Areas Act, 1992 (An Act to make provision with respect to the Territorial Sea, Internal Waters and the Exclusive Economic Zone of Belize; and for matters connected therewith or incidental thereto of 24 January 1992), čl. 7., str. 4. Odredbe ovoga akta odnose se na razgraničenje gospodarskoga pojasa. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/BLZ_1992_MAA.pdf

65) Maritime Zones Act 1999, Act No. 2 of 1999, čl. 13(2), str. 4. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/SYC_1999_Act2.pdf

66) Maritime Areas Act, No. 6 of 18 July 1984, čl. 9(4), str. 3. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/LCA_1984_Act.pdf

67) The Maritime Areas Act, 1984 (Act No. 3 of 30 August 1984), čl. 9(4), str. 4. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/KNA_1984_Act.pdf

68) The Delimitation of Marine Waters Act, 1978 Act No. 32 of 21 December 1978, čl. 6(2), str. 2. Odredbe ovoga članka odnose se na gospodarski pojas. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/SLB_1978_Act.pdf

69) Federal Law No. 19 of 1993 in respect of the delimitation of the maritime zones of the United Arab Emirates, 17 October 1993, čl. 23(2), str. 6. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/ARE_1993_Law.pdf

70) Act on the Marine Areas of the Islamic Republic of Iran in the Persian Gulf and the Oman Sea, 1993, čl. 19., str. 5. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/IRN_1993_Act.pdf

71) Declaration by the Ministry of Foreign Affairs of 2 June 1974, dio. I., st. 2., str. 1. U odredbi se navodi da će se crta sredine, u slučaju nepostojanja nikakvog posebnog sporazuma, smatrati odlučujućim činiteljem

Solomonska otočja,⁷²
Danska,⁷³
Portugal,⁷⁴
Malta,⁷⁵
Gvajana,⁷⁶
Sveti Vincent i Grenadini,⁷⁷
Indija,⁷⁸
Jemen,⁷⁹
Island⁸⁰ i dr.

Zanimljivo je da većina ovih država ne spominje posebne okolnosti kao izuzetak od primjene crte sredine, odnosno jednake udaljenosti. Neke su države rješenje iz čl. 6. Konvencije o epikontinentnom pojasu usvojila glede razgraničenja gospodarskoga pojasa sa susjednim državama. Tako su, primjerice, postupile:

Španjolska,⁸¹
Sao Tome i Principe,⁸²

u skladu s međunarodnim pravom. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/QAT_1974_Declaration.pdf

72) The Delimitation of Marine Waters Act, 1978 Act No. 32 of 21 December 1978, čl. 6(3), str. 2. Iako se u ovoj odredbi govori samo o gospodarskom pojasu, jasno je da se ona odnosi i na epikontinentni pojas. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/SLB_1978_Act.pdf

Ovakvo rješenje je usvojila i Španjolska. Act No. 15/1978 on the Economic Zone of 20 February 1978, čl. 2(1), str. 1. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/ESP_1978_Act.pdf

73) Royal Decree of 7 June 1963 concerning the exercise of Danish sovereignty over the Continental Shelf, čl. 2(2), str. 1. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/DNK_1963_Decree.pdf

74) Decree-Law No. 49-369 of 11 November 1969, čl. 1(3), str. 1. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/PRT_1969_Decree.pdf

75) Continental Shelf Act No. XXXV OF 22 July 1966, as amended by Acts XIII of 1983 and I of 2002, čl. 2(1), str. 1. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/MLT_1966_Act.pdf

76) Maritime Boundaries Act, 1977, Act No. 10 of 30 June 1977, čl. 35(1), str. 10. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/GUY_1977_Act.pdf

77) Maritime Areas Act, 1983 (Act No. 15 of 19 May 1983), čl. 17(1), str. 5.

U st. 2. navedenoga članka ističe se da se privremeno utvrđena priobalna granica prema st. 1. neće na bilo koji način tumačiti kao prejudiciranje bilo kakvih zahtjeva Svetog Vincenta i Grenadina koje može u budućnosti istaći pri razgraničenju sa susjednim državama. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/VCT_1983_Act.pdf

78) The Territorial Waters, Continental Shelf, Exclusive Economic Zone and other Maritime Zones Act, 1976, Act No. 80 of 28 May 1976, čl. 9(1), str. 5-6. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/IND_1976_Act.pdf

79) Act No. 45 of 1977 concerning the Territorial Sea, Exclusive Economic Zone, Continental Shelf and other Marine Areas, Act. No. 45 of 17 December 1977, čl. 17., str. 5. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/YEM_1977_Act.pdf

80) Law No. 41 of 1 June 1979 concerning the Territorial Sea, the Economic Zone and the Continental Shelf, čl. 7., str. 3. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/ISL_1979_Law.pdf

81) Act No. 15/1978 on the Economic Zone of 20 February 1978, čl. 2(1), str. 1. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/ESP_1978_Act.pdf

82) Law No. 1/98 on delimitation of the territorial sea and the exclusive economic zone, čl. 4(2), str. 2. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/STP_1998_Law.pdf

Mozambik,⁸³
 Maroko,⁸⁴
 Ekvatorijalna Gvineja,⁸⁵
 Nigerija,⁸⁶
 Grenadini,⁸⁷
 Džibuti,⁸⁸
 Komor,⁸⁹
 Barbados.⁹⁰

Belgija kod razgraničenja epikontinentskoga pojasa sa susjednim državama (Ujedinjeno Kraljevstvo, Nizozemska, Francuska) primjenjuje crtu sredine, s tim da se takva granica može urediti kroz posebne sporazume s zainteresiranim strankama.⁹¹ Rusija je razgraničenje epikontinentskog pojasa sa susjednim državama uredila međunarodnim ugovorima ili prema pravilima međunarodnoga prava.⁹²

Japan ima zanimljivu odredbu da u slučaju kada bilo koji dio vanjske granice njegova epikontinentskoga pojasa, koja se prostire na udaljenosti do 200 morskih milja od polaznih crta, prelazi crtu sredine mjerenu od njegovih polaznih crta, crta sredine (ili crte koja bi mogla biti dogovorena između Japana i strane države kao zamjena za crtu sredine) zamijeniti će taj dio vanjske granice.⁹³ Latvija je odredila da će se granice nje-

83) Mozambique Council of Ministers Decree Law No. 31/76 of 19 August 1976, čl. 3(1), str. 1. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/MOZ_1976_Law.pdf

84) Act No. 1-81 of 18 December 1980, Promulgated by Dahir No. 1-81-179 of 8 April 1981, establishing a 200-nautical-mile Exclusive Economic Zone off the Moroccan coasts, čl. 11., str. 3. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/MAR_1981_Act.pdf

85) Act No. 15/1984 of 12 November 1984 on the Territorial Sea and Exclusive Economic Zone of the Republic of Equatorial Guinea, čl. 11(1), str. 3. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/GNQ_1984_Act.pdf

86) Exclusive Economic Zone Decree No. 28 of 5 October 1978, čl. 1(2), str. 1. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/NGA_1978_Decree.pdf

87) Marine Boundaries Act, 1978, Act No. 20 of 1 November 1978, čl. 3(3), str. 3. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/GRD_1978_Act20.pdf

88) Law No. 52/AN/78 concerning the territorial sea, the contiguous zone, the exclusive economic zone, the maritime frontiers and fishing, čl. 15., str. 2. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/DJL_1979_Law.pdf

89) Law No. 82-005 relating to the delimitation of the maritime zones of the Islamic Federal Republic of the Comoros of 6 May 1982, čl. 6., str. 2. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/COM_1982_Law.pdf

90) Marine Boundaries and Jurisdiction Act, 1978 - 3, 25 February 1978, čl. 3(3), str. 2. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/BRB_1978_3.pdf

91) Act on the exploration and exploitation of non-living resources in the territorial sea and the continental shelf (formerly "Continental Shelf Act"), 13 June 1969, čl. 2., str. 1. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/BEL_1969_Act.pdf

92) Federal Law on the Continental Shelf of the Russian Federation, 25 October 1995, čl. 2., str. 1. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/RUS_1995_Law.pdf

Bivši Sovjetski Savez je pitanje razgraničenja epikontinentskoga pojasa sa susjednim državama uredio u skladu s čl. 6. Konvencije o epikontinentskome pojasu. Decree of the Presidium of 6 February 1968 on the Continental Shelf, čl. 2., str. 1. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/RUS_1968_Decree.pdf

93) Law on the Exclusive Economic Zone and the Continental Shelf (Law No. 74 of 1996), čl. 2(1), str. 1. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/JPN_1996_Law74.pdf

zina epikontinentnog i gospodarskog pojasa odrediti međunarodnim sporazumima sa susjednim državama (Estonijom, Litva i Švedska).⁹⁴

Filipini u predsjedničkoj proklamaciji određuje da će u svakome slučaju kada se epikontinentni pojas dijeli sa susjednom državom granicu odrediti Filipini i susjedna država u skladu s načelima prava i jednakosti.⁹⁵ Grčka propisuje da će u određivanju granice epikontinentnog pojasa sa susjednom državom primijeniti pravila međunarodnog prava.⁹⁶ Malezija je glede razgraničenja gospodarskog pojasa sa susjednim državama odredila da će pitanja koja se odnose na razgraničenje biti uređena u skladu s odredbama sporazuma sa susjednim državama koji su na snazi.⁹⁷ I Italija navodi da će vanjska granica epikontinentnog pojasa biti određena sporazumom sa susjednim državama s kojima dijeli istu kontinentnu ravninu.⁹⁸ Oman propisuje crtu sredine kao vanjsku granicu sa susjednim državama glede svojega teritorijalnog mora, gospodarskog i epikontinentnog pojasa.⁹⁹

Pakistan je odredio da će se razgraničenje vanjskog morskog pojasa, epikontinentnog i gospodarskog pojasa i drugih morskih prostora urediti sporazumima sa susjednim državama u skladu s načelom jednakosti uzimajući u obzir sve relevantne okolnosti, a u međuvremenu, dok se taj sporazum ne postigne, oni će sklopiti privremene aranžmane uzimajući u obzir navedena načela.¹⁰⁰ Timor Leste je usvojio originalno rješenje za razgraničenje sa susjednim državama, navodeći da će se ono riješiti kroz miroljubiva sredstva rješavanja sporova, u skladu s čl. 33. Povelje UN, uzimajući u obzir načela i pravila međunarodnog prava koja se odnose na razgraničenje morskih prostora.¹⁰¹ Ukrajina je propisala da će se razgraničenje njezina gospodarskog pojasa sa susjednim državama postići sporazumom, uzimajući u obzir zakonodavstvo Ukrajine, na temelju načela i kriterija općepriznatih međunarodnim pravom, kako bi se postiglo pravično rješenje.¹⁰² Gabon je odredio da će se razgraničenje gospodarskog pojasa sa

94) Law on Continental Shelf and Exclusive Economic Zone of the Republic of Latvia, 2 February 1993. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/LVA_1993_Law.pdf

95) Presidential Proclamation No. 370 of 20 March 1968 Declaring as Subject to the Jurisdiction and Control of the Republic of the Philippines all Mineral and other Natural Resources in the Continental Shelf. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/PHL_1968_Proclamation.pdf

96) Decree-Law No. 142/1969 Concerning Exploration for and Exploitation of the Mineral Resources in the Sea-Bed and the Beds of Lakes, čl. 1(b), str. 1. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/GRC_1969_DecreeLaw.pdf

97) Exclusive Economic Zone Act, 1984, Act No. 311 - An Act pertaining to the exclusive economic zone and certain aspects of the continental shelf of Malaysia and to provide for the regulations of activities in the zone and on the continental shelf and for matters connected therewith, čl. 3(2), str. 3-4. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/MYS_1984_Act.pdf

98) Act No. 613 on the Surveying and Production of Oil and Gas in the Territorial Sea and Continental Shelf, and Amendments to Act No. 6 of 11 January 1967 on the Surveying and Production of Oil and Gas, čl. 1., str. 1. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/ITA_1967_Act.pdf

99) Royal Decree concerning the territorial sea, continental shelf and exclusive economic zone, 10 February 1981. Notice of 1 June 1982, čl. 8., str. 2. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/OMN_1981_Decree.pdf

100) Territorial Waters and Maritime Zones Act, 1976 (of 22 December 1976), čl. 8(b), str. 5. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/PAK_1976_Act.pdf

101) Law No. 7/2002: Maritime Borders of the Territory of the Democratic Republic of Timor-Leste, 23 July 2002, čl. 9., str. 3. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TLS_2002_Law.pdf

102) Law of Ukraine on the exclusive (marine) economic zone of 16 May 1995, čl. 3., str. 1. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/UKR_1995_Law.pdf

susjednim državama utvrditi sporazumom s tim državama ili u skladu s općenito priznatim načelima međunarodnoga prava o razgraničenju.¹⁰³

Definiciju crte jednake udaljenosti, odnosno crte sredine, u svrhu razgraničenja epikontinentskoga (i gospodarskoga) pojasa kao crte čija je svaka točka jednako udaljena od polaznih crta susjednih obalnih država primjerice imaju: Antigva i Barbuda,¹⁰⁴ Sveta Lucija,¹⁰⁵ Ujedinjeni Arapski Emirati,¹⁰⁶ Sveti Kristofer i Nevis,¹⁰⁷ Oman,¹⁰⁸ Španjolska,¹⁰⁹ Sao Tome i Principe,¹¹⁰ Ekvatorijalna Gvineja¹¹¹ i Grenadini.¹¹²

4. Razgraničenje epikontinentskoga pojasa Republike Hrvatske sa susjednim državama

Nakon pregovora koji su trajali, uz manje prekide, od 1966. godine razgraničenje epikontinentskog pojasa Italije i bivše SFRJ izvršeno je Sporazumom između Vlade SFRJ i Vlade Republike Italije o razgraničenju epikontinentalnog pojasa između dvije zemlje (Službeni list SFRJ, Međunarodni ugovori i drugi sporazumi br. 28/1970) koji je potpisan u Rimu 8. siječnja 1968. (u daljnjem tekstu Sporazum iz 1968.).¹¹³ Stupio je na snagu 21. siječnja 1970. Temeljem sukcesije Sporazum iz 1968. obvezuje Republiku Hrvatsku.

Slično rješenje za razgraničenje gospodarskoga pojasa je propisala Rumunjska, dodajući još i obvezu poštivanja posebnih okolnosti prostora koji se razgraničuje. Decree No. 142 of 25 April 1986 of the Council of State concerning the establishment of the Exclusive Economic Zone of Romania in the Black Sea, čl. 2., str. 1. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/ROM_1986_Decree.pdf

103) Act No. 9/84 establishing an exclusive economic zone of 200 nautical miles, čl. 11., str. 2. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/GAB_1984_Act.pdf

104) Maritime Areas Act, 1982, Act No. 18 of 17 August 1982, čl. 6A(2), str. 3. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/ATG_1982_18.pdf

105) Maritime Areas Act, No. 6 of 18 July 1984, čl. 9(5), str. 3. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/LCA_1984_Act.pdf

106) Federal Law No. 19 of 1993 in respect of the delimitation of the maritime zones of the United Arab Emirates, 17 October 1993, čl. 23(2), str. 6. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/ARE_1993_Law.pdf

107) The Maritime Areas Act, 1984 (Act No. 3 of 30 August 1984), čl. 9(5), str. 4. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/KNA_1984_Act.pdf

108) Royal Decree concerning the territorial sea, continental shelf and exclusive economic zone, 10 February 1981, čl. 8., str. 2. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/OMN_1981_Decree.pdf

109) Act No. 15/1978 on the Economic Zone of 20 February 1978, čl. 2(2), str. 1. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/ESP_1978_Act.pdf

110) Law No. 1/98 on delimitation of the territorial sea and the exclusive economic zone, čl. 4(3), str. 2. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/STP_1998_Law.pdf

111) Act No. 15/1984 of 12 November 1984 on the Territorial Sea and Exclusive Economic Zone of the Republic of Equatorial Guinea, čl. 11(2), str. 3. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/GNQ_1984_Act.pdf

112) Marine Boundaries Act, 1978, Act No. 20 of 1 November 1978, čl. 3(4), str. 2. http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/GRD_1978_Act20.pdf

113) Barić-Punda drži da je razgraničenje epikontinentskog pojasa između Jugoslavije i Italije u Jadranskom moru izvršeno sporazumno zbog njihovog specifičnog geografskog položaja: a) njihove obale, osim dijela u Tršćanskom zaljevu, se nalaze sučelice, b) niti jedna od ovih država nema svoj epikontinentski pojas samostalan i odvojen od epikontinentskog pojasa druge države. Tako: V. BARIĆ-PUNDA, *O nekim novinama i rješenjima u Zakonu o obalnom moru i epikontinentalnom pojasu SFRJ (1987)*, Adrias, br. 2, 1988., str. 253.

Tijekom pregovora bivša SFRJ je inzistirala na primjeni načela crte sredine, naglašavajući karakter odredaba Konvencije o epikontinentskome pojasu kao općih pravila međunarodnog prava, dok je, pozivajući se na rezervu uloženu pri ratifikaciji Konvencije o epikontinentskome pojasu, odbijala primjenu bilo kakvih posebnih okolnosti. Italije je istovremeno odbijala primjenu crte sredine pozivajući se na činjenicu da ona nije ratificirala Konvenciju o epikontinentskome pojasu. Konačnom rezultatu pregovora umnogome je pridonijela činjenica da je u svim dotadanim ugovorima o razgraničenju epikontinentskog pojasa primijenjeno načelo crte sredine.¹¹⁴

Iako je tijekom pregovora Italija pristala na primjenu načela crta sredine, ona je nastojala prikazati postojanje jugoslavenskog otočja, a nepostojanje talijanskih otoka, kao posebnu okolnost, što je odbačeno isticanjem povezanosti otoka s kopnom i njihovom blizinom u odnosu na kopno, odnosno njihovim karakterom kao *inter fauces terrarum*.¹¹⁵

Na kraju je razgraničenje izvršeno na načelu crte sredine i pravilu da svaki otok ima svoj epikontinentski pojas. Međutim, crta sredine se nije određivala prema polaznim crtama teritorijalnoga mora, već između najbližih točaka na obali kopna i otoka, jer Italija nije željela na taj način priznati polazne crte koje je bivša SFRJ povukla Zakonom o obalnom moru, vanjskom morskom pojasu i epikontinentskom pojasu iz 1965.¹¹⁶

Sporazum iz 1968. predstavlja još jedan dokaz da se crta sredine, koja predstavlja tehničku metodu razgraničenja, i sporazum međusobno ne isključuju.¹¹⁷

Načelo crte sredine nije primijenjeno između otoka Palagruže i otočića Galijula i talijanske obale. Razgraničenje ovih prostora izvršeno je povlačenjem ruba poluenklave širine od 12 morskih milja od otoka Palagruže i otočića Galijula (točke razgraničenja 34., 35. i 36.)¹¹⁸ Da bi se izbjeglo crtom sredine nepovoljno razgraničenje za Italiju, između njezine obale i otoka Jabuke, Sveca, Biševa i Palagruže, kao i da bi se izbjegli tzv. *džepovi*, koji su nastali primjenom crte sredine između otoka Jabuke, Palagruže i Sveca i talijanskog otoka Pianosa, utvrđene su međusobne kompenzacije.¹¹⁹

Crta razgraničenja usvojena Sporazumom iz 1968. ima ukupno 43. točke, čije su koordinate utvrđene u čl. 1(5). i povezane linijama. Točke predstavljaju sjecišta kružnica čija su središta najizbočenije točke na jednoj i drugoj obali i njihov broj je određen arbitrarno. Crta razgraničenja se pruža od sjeverozapada prema jugoistoku, s polaznom točkom 1. koja se nalazi na izlazu iz Tršćanskog zaljeva¹²⁰ na sjecištu kružnica promjera

114) Npr. Sporazum između Nizozemske i SR Njemačke (Bonn, 1. prosinca 1964.), Sporazum između Danske i Norveške (Oslo, 8. prosinca 1965.), Sporazum Nizozemske i Ujedinjenog Kraljevstva (London, 10. listopada 1965.) i dr. Vidi pobliže: Re. D. RUDOLF, *op. cit.*, str. 102-103.

115) *Ibid.*

116) Službeni list SFRJ, 1965., br. 22. Vidi pobliže: *Ibid.*, str. 104.

117) Tako: S. AVRAMOV, M. KREČA, *Međunarodno pravo*, Beograd, 2001., str. 396.

118) Kako je u to vrijeme širina teritorijalnoga mora tadašnje Jugoslavije iznosila 10 milja, uz vanjsku granicu teritorijalnoga mora otoka Palagruže i otočića Galijule protezala se *enklava granica* epikontinentskog pojasa od 2 morske milje. Proširenjem granice teritorijalnoga mora Jugoslavije 1979. na 12 morskih milja, crta razgraničenja epikontinentskog pojasa i vanjska granica teritorijalnoga mora oko ovih otoka su se poklapale. Vidi: V. BARIĆ-PUNDA, I. GRABOVAC, *Pojam otoka u međunarodnom pravu s posebnim osvrtom na Palagružu i razgraničenje morskih i podmorskih prostora Republike Hrvatske*, Zbornik Pravnog fakulteta u Splitu, 32, br. 1-2 (39-40), Split, 1995., str. 109-110.

119) Tako su jugoslavenski ustupci u sjevernom dijelu iznosili 1.680 km², u južnom 1.400 km². Italija je učinila ustupke oko otoka Pianosa, 416 km². Prema: D. RUDOLF, *op. cit.*, str. 290.

120) U to vrijeme još uvijek nije bila utvrđena crta razgraničenja u Tršćanskom zaljevu, što je učinjeno

12 morskih milja povučениh od rta Savudrija i rta Taglimento. Zadnja točka razgraničenja 43. nalazi se na jednakoj udaljenosti od najbližih točaka na talijanskoj, jugoslaven-skoj i albanskoj obali.

Člankom 2. Sporazuma iz 1968. je propisano da se, u slučaju da se utvrdi da se prirodna bogatstva podmorja protežu s obje strane crte razgraničenja, države ugovornice obvezuju stupiti u pregovore kako bi se postigao sporazum o načinu njihova iskorištavanja, ali uz prethodno konzultiranje mogućih nositelja koncesije. Člankom 3. je predviđeno da će u slučaju spora o položaju bilo kakvih postrojenja ili uređaja s obzirom na utvrđenu crtu razgraničenja, stranke ugovornice sporazumno riješiti na čijem dijelu epikontinentskog pojasa se nalaze ta postrojenja ili uređaji. U čl. 4. izričito je naglašeno da sporazum ne dira u pravni status voda i zračnog prostora iznad epikontinentskog pojasa.

Uvažavajući Sporazum iz 1968. Pomorski zakonik Republike Hrvatske u čl. 42. propisuje:

- (1) *Epikontinentalni pojas Republike Hrvatske obuhvaća morsko dno i morsko podzemlje izvan vanjske granice teritorijalnoga mora Republike Hrvatske u smjeru pučine do granica epikontinentalnog pojasa sa susjednim državama.*
- (2) *Granice epikontinentalnog pojasa Republike Hrvatske i Republike Italije utvrđene su sporazumom između Italije i bivše SFRJ iz 1968. godine.*
- (3) *Do postizanja sporazuma o razgraničenju epikontinentalnog pojasa s Crnom Gorom, odnosno sa Srbijom i Crnom Gorom, Republika Hrvatska će uživati suverena prava u tome pojasu do crte sredine koja se nastavlja na vanjsku granicu teritorijalnoga mora u Bokotorskom zaljevu u smjeru pučine.*¹²¹

Republika Hrvatska je sa nekadašnjom Saveznom Republikom Jugoslavijom (Srbija i Crna Gora), u skladu s čl. 83(3). Konvencije iz 1982.,¹²² 10. prosinca 2002. potpisala *Protokol između Vlade Republike Hrvatske i Savezne Vlade Savezne Republike Jugoslavije o privremenom režimu uz južnu granicu dviju država*, kojim je utvrđena privremena crta razgraničenja teritorijalnih mora.¹²³ U skladu s Protokolom, bočno razgraničenje epikontinentskoga pojasa će privremeno slijediti crtu koja slijedi smjer i nastavlja se na privremenu crtu razgraničenja teritorijalnoga mora utvrđenu u Protokolu.

tek Osimskim ugovorom od 10. studenog 1975 (Službeni list SFRJ, Dodatak, br. 1/1977). Crta razgraničenja epikontinentskog pojasa počinje na mjestu gdje je širina Jadranskoga mora tolika da nastaje pojas mora i podmorja izvan granica teritorijalnih mora susjednih država. Vidi: V. BARIĆ-PUNDA, *Razgraničenje morskih i podmorskih prostora Republike Hrvatske*, Pomorski zbornik, 33, Rijeka, 1995., str. 85.

121) Narodne novine, br. 118/04.

122) Prema čl. 83(3). Konvencije iz 1982. obje države su dužne, u duhu razumijevanja i suradnje, načiniti svaki napor radi postizanja privremenih aranžmana, koji će se primjenjivati do postizanja sporazuma o razgraničenju. Vidi pobliže: V. BARIĆ-PUNDA, *Granice Republike Hrvatske na moru*, Zbornik Pravnog fakulteta u Splitu, 35, br. 3-4 (51-52), Split, 1998., str. 738.

123) Prema čl. 6. Protokola privremeno razgraničenje teritorijalnoga mora započinje u točki udaljenoj tri kabla (560 m) od rta Oštro na spojnici rt Oštro – rt Veslo, te se nastavlja ravnom crtom 12 nautičkih milja azimutom 206° do otvorenog mora.

Zaključak

Suvremeno doba donijelo je umnažanje pravnih režima na moru, kao i njihovo prostorno širenje. Tako je nastao i epikontinentski pojas, kao dio morskog dna i podzemlja koji se nalazi izvan teritorijalnog mora, na kojemu obalna država uživa određena suverena prava. I sam epikontinentski pojas je Konvencijom iz 1982. radikalno proširen na udaljenost od 200, odnosno čak 350 morskih milja od polaznih crta. Upravo u ovome proširenju možemo tražiti uzroke naglog porasta broja i važnosti sporova o razgraničenju epikontinentskoga pojasa na moru.

Razgraničenje epikontinentskoga pojasa jedno je od najsloženijih pitanja međunarodnoga prava. U dosadašnjoj međunarodnopravnoj praksi iskristalizirala su se određena načela kojima se pridaje odgovarajuća važnost pri postupku razgraničenja na moru. Tu mislimo prije svega na načelo akcesornosti mora. Dok je Konvencijom o epikontinentskome pojasu regulirano da se razgraničenje epikontinentskoga pojasa između država vrši sporazumom, a u slučaju njegova nepostojanja i ako posebne okolnosti ne opravdavaju drugu granicu, granica je crta sredine (ekvidistancije), pravilo o razgraničenju epikontinentskoga (i gospodarskoga) pojasa iz Konvencije iz 1982. (propisuju postizanje sporazuma između država u skladu s međunarodnim pravom, radi postizanja pravičnih rješenja) u sebi ne sadrži nikakav objektivni kriterij razgraničenja.

Usvojeno rješenje iz Konvencije iz 1982. godine nije, nažalost, ispunilo jednu od osnovnih funkcija pravnih normi u društvu, a to je ostvarenje pravne sigurnosti, već upravo suprotno. Formulacija Konvencije iz 1982. daje sudovima (u rješavanju sporova o razgraničenju) široke mogućnosti vlastite procjene i odlučivanja. U nacionalnim pravnim sustavima obalnih država vlada raznolikost glede usvojenih rješenja razgraničenja epikontinentskih pojasa. Zavisno od geografskih okolnosti pojedinih država, one su usvajale rješenja koja su im osiguravala prednosti pri razgraničenju epikontinentskog pojasa sa susjednim državama. Međutim, u tim svojim rješenjima oni su se skoro uvijek kretali u okvirima koje propisuje međunarodno pravo.

DELIMITATION OF CONTINENTAL SHELF BETWEEN STATES

Summary

Continental shelf includes the part of sea bed and subsoil in witch coastal state enjoys specified sovereign rights. Delimitation of sea areas between states represents one of most complex question of modern international law. In the paper, author analyzes delimitation of continental shelf between states, trying to give a critical review on historical development, adopted principles and rules of international law as well as national legislations concerning delimitation of continental shelf between states. Special attention is given to delimitation of continental shelf of Republic of Croatia with neighboring states.

Key words: continental shelf, delimitation, principles, national legislations